

— *Chapter One* deals with living conditions of the Aborigines, explaining particularly the difficulties in supply of water and food, as well as some patterns of cannibalism in the past.

— *Chapter Two* contains some elements of Aboriginal religion, sorcery and magic, necessary for better understanding of the following chapter.

— *Chapter Three* explains the elements of magic in the native medicine, with specific reference to the ritual ceremonies performed by the Aborigines from birth to death.

— *Chapter Four and Five* elaborate the health condition of the Aborigines, their diseases — both autochthonous and imported ones — and some interesting methods of treatment practiced by the medicinemen or — exceptionally — elder women.

— In *Conclusion* are pointed out the measures undertaken by the Australian Government, from the beginning of the 20th century, in order to repair the mistakes of the recent past and to offer the Aborigines better living conditions, with emphasis on health protection and schooling.

— *Finally*, more significant bibliography is quoted, together with recognition to the above mentioned institutions and individuals for the assistance given in preparation of this work.

OSNIVANJE PRVE APOTEKE U KARANOVCU (KRALJEVU) 1881. GODINE

Vojislav MARJANOVIĆ

Opisujući naše gradove — varoši i varošice — u poslednjoj četvrti XIX veka, čuveni istoričar Milan Đ. Milićević se zadržao i na sreskom mestu Karanovcu i o njemu dao dragocene podatke koje na ovom mestu koristimo. U tom opisu on je kazao:

»Karanovac, na levoj obali Ibra, 1 sat jugozapadno od utoka ovog u Moravu, a 1 sat istočno od Ziče. Karanovac je na vrlo lepom mestu, u doista širokim ravnica, oko kojih su se digle krasne planine, veoma romantične za oko.

Nama je nepoznato kako postanje Karanovca, tako i njegovog imena. Ima neka priča o nekom kara novcu (crnom novcu), ali nam se čini da je verovatnije misliti da je ona postala posle imena ove varoši, i možda baš po njemu udešena.

Karanovac je već na izmaku one dugačke ravni koja se pruža od Ovčara do Ibra.

Ravnica ta, približivši se Ibru, ima nekoliko odseka; posle svakog odseka pruža se glatka ravan, samo niže od one nad odsekom. Stari je Karanovac bio blizu takvog jednog odseka, a sada je premešten dalje na istok u ravan koja se završava odsekom nad drugom nižom ravnicom koja se opet pruža do samog utoka Ibra.

Na ivici ove ravni na kojoj je Karanovac stoji šanac iz vremena borbe za slobodu. Pominje se da je Karanovac pao u ruke Austrijancima 1737. g., ali ga oni nisu dugo držali, pošto je, na dve godine docnije, sva njihova tekovina otišla opet Turcima. Godine 1789. uzeo ga je Mihaljević, ali i tada ga nisu carevci dugo držali.

18. juna 1805. počela ga je opsađivati srpska vojska. Tu su bile ove starešine: Karađorđe, Janko Katić, Sima Marković, Vasa Čarapić, Đuša Vulićević, Stanoje Glavaš, kapetan Radič Petrović koji je upravljao opsađivanjem, Mladen, Prota Kragujevački, Prota Nenadović, Lazar Mutar, Prota Dragačevski, prota Jagodinski, kaludera i popova dosta, a i vojske oko 6.000 ljudi, među kojima 1000 konjika.

29. juna, licem na Petrov-dan Turci iziđu iz Kragujevca, dadu hata Karađorđu i vrata šašanu koju su bili uzeli 20 juna, pa ih onda Srbi isprate do Kurilova da idu u Pazar«.

Posle su opisane borbe tokom prvog i drugog ustanka i na kraju kako je zauzet Karanovac. Dalje je opisano kroz koje je faze u svom napretku i izgradnji prošao Karanovac i kako su u njemu osnivana državna nadležstva i ustanove. Na kraju opisane je rekao:

»Karanovac je načinio krasnu zgradu za škole. On za sad ima samo osnovnu školu mušku i žensku, u prvoj je tri učitelja i 134 đaka, a u drugoj jedna učiteljka i 42 učenice«

Ovaj opis Karanovca je Milićević dao u 1876. godini, kada se još nije zvao Kraljevo. To novo ime je dobio tek 1882. g., kada je kralj Milan, po

želji karanovačkih građana — u godini proglašenja Srbije za kraljevinu — tu promenu odmah učinio. Baveći se u Karanovcu, naredio je predsedniku vlade Piroćancu koji je bio u njegovoj pratnji da telegrafiše u Beograd da se ova promena odmah izvrši.

»G. Ministru unutrašnjih dela — Beograd

Na molbu Karanovčana, njegovo Veličanstvo kralj naredio je da se Karanovac u spomen dolaska kraljevog u ovu varoš naziva od danas »Kraljevo«. Izvolite odmah napisati ukaz pod 19 tim i štampati ga u zvaničnim novinama.

P i r o ć a n a c «

Istog dana upućen je ministru unutrašnjih dela još jedan telegram kao dopuna prvom:

»Ministru unutrašnjih dela — Beograd

Stavite u ukaz o promeni imena Karanovcu da se i srez Karanovački zove »Kraljevski«.

P i r o ć a n a c «

Pod istim datumom napisan je ukaz sa ovakvom stilizacijom:

»Mi Milan Prvi po milosti Božjoj i volji narodnoj Kralj Srbije

Na predlog Našeg Ministra Unutrašnjih Dela rešili smo i rešavamo:

1. da se varošica KARANOVAC, u okrugu čačanskom, od sad zove »Kraljevo«; i prema tome
2. da se i opština Karanovačka zove opština »Kraljevska«, a srez Karanovački — srez »Kraljevski«.

Naš Ministar Unutrašnjih Dela neka ovo rešenje izvrši.

19. Aprila 1882. godine

U Kraljevu Ministar unutrašnjih dela M. Garašinin

Milan

Ispod teksta ovog ukaza stajalo je još i ovo:

»Rešenje ovo izvršeno je ovako:

1. poslato da se odštampa u »Srpskim Novinama« u Službenom delu; 19/IV
2. Saopšteno načelstvu čačanskog okruga, da ga izvrši. 23/IV

Eksp. 25/IV —. 82
Nik. Stan. «

Karanovac je bilo malo naselje, sa oko 2.500 stanovnika i sedištem sreza koji je ukupno brojao oko 17.000 stanovnika, a pripadao je čačanskom okrugu, pored još tri sreza.

U drugoj polovini XIX veka, usled svoje plodne i bogate okoline ovaj gradić se lepo i brzo razvijao. A njegova čaršija se prinudno organizovala u esnafi po uredbi donetoj 1847. za celu Srbiju.

Blagodareći njoj i njenoj — odnosno zaostaloj građi o tome — mogli smo da vidimo privrednu snagu čaršije koja je uvek uslovljavala i razvoj zdravstvenih prilika.

Tokom druge polovine XIX veka svi su se esnafi po potrebi osnivali radi zaštite svojih interesa, tako da je krajem veka i ovaj proces bio završen.

Na kraju prošlog veka cela čaršija je imala oko 300 esnaflija — sopstvenika trgovačkih i zanatlijskih radnji, a broj zanatlija s kalfama i šegrtima iznosio je oko 800 lica pripadnika gradske privrede.

Na kraju osme decenije, 1879. godine, kada je pokrenuto pitanje osnivanja apoteke i kada je to bilo ostvareno 1881. g., u gradu Karanovcu je bilo oko 180 dućana zanatlijskih i trgovačkih, što je činilo dobar broj privrednih objekata, u koje su dolazili potrošači iz celog sreza, na gradskoj pijaci prodavali svoje proizvode a u dućanima se snabdevali. Ovako živa gradska privreda uslovljavala je i razvoj zdravstvenih ustanova. U to vreme Karanovac je imao i sreskog lekara stalno nastanjenog u mestu.

Prve vesti o pokretanju pitanja osnivanja apoteke u Karanovcu potiču od 16. maja 1879. g., kada se mr Dušan Todorović, apotekar saradnik iz Kragujevca, obratio opštini u Karanovcu sa željom da osnuje apoteku. Istoga dana opštinski odbor je o tome rešavao i učinio predlog preko sreske vlasti okrugu u Čačak, a on daje nadležnom ministru za ovo ostvarenje. Predlog je potpisalo 14 odbornika, a predsednik opštine je njihove potpise overio kao 15. odbornik.

Zbog zanimljivosti i istorijske dokumentacije citiramo ova imena:

»Jovan Novaković, Stevan M. Luković, Mata Jovanović, Živko Bulik, Gligorije Janić, Alek. Jevđović, Miloš Popović, Aleksa Miladinović, Sima Šošić, Ivan Radosavljević, Sreten Krsmanović, Gligorije Katić, Jovan Bračanac, Radovan Lazarević.

Overava Predsed. Suda Miloš Ristić«

Posle dvadeset dana zainteresovani apotekar mr Dušan Todorović je zvanično pozvan u Karanovac i pred sreskom vlasti dao ovakvu izjavu:

»Dušan Todorović provizor u Apoteci Tucakovića u Kragujevcu prestade pa izjavi: Ja sam čuo da ova opština želi imati u ovdašnjoj varoši u svojoj sredini apoteku, pa sam joj ponudio i ona me prima da otvoriti mogu apoteku.

Ja sam sad došao i predajem sreskoj vlasti evo 14 dokumenata o mojoj sposobnosti apotekarskoj i o pravu na izučeni taj zanat, — pa molim da se izdejsvuje dozvola i od veće nadležne vlasti da mogu otvoriti apoteku u Karanovcu.

5 Juna 1879. U Karanovcu

Dušan Todorović
Diplomirani Apotekar«

Sedam dana posle ove izjave, 12. juna, predmet je stigao okružnoj vlasti u Čačak i odatle upućen odmah nadležnom ministru unutrašnjih dela, s preporukom. U ministarstvu je saglasnost odmah dobijena i posle 9 dana, 21. juna, na poleđini dosijea je napisao i potpisao načelnik ministarstva dr Vladan Đorđević ovakvo rešenje:

»Odgovoriti Načelstvu Okr. Čačanskog uz povraćaj priloga da Ministar un. dela odobrava da se u Karanovcu otvori javna apoteka i daje na to koncesiju g. Dušanu Todoroviću ako još dokaže da raspolaže nužnim kapitalom koji je za tu celj zakonom određen u sumi od 500 (500 dukata cesarskih dr V. M.).

21/6—1879

Dr Vladan«

Odmah sutradan, 22. juna, vest o ovome rešenju, s ministrovim potpisom upućena je Načelstvu okruga čačanskog da se rešenje preko sreske vlasti u Karanovcu saopšti zainteresovanom apotekaru, što je i učinjeno, a originalna dozvola je posle tri meseca predata apotekaru sa ostalim dokumentima u samom Ministarstvu unutrašnjih dela u Beogradu. Originalna dozvola — koncesija — kako je načelnik dr Vladan naziva glasi:

»Da se g. Dušanu Todoroviću odobri, da može apoteku otvoriti i držati u Karanovcu, s' tim da u roku od godine dana snabde apoteku sa svima lekovima tako je uredi, kako će zakonu i svima propisima o apotekama i apotekarima odgovarati.

Pošto je podneo dokumenta, koja označavaju njegovo imovno stanje to je s'tim ispunio zakonski uslov a naime da raspolaže sa kapitalom od 500 c.

Ministar«

Po sili koncesije, apotekar je bio obavezan da apoteku smesti na najzgodnijem mestu u gradu, i to u saglasnosti sa sreskom vlasti i opštinom, da je uredi i snabde lekovima i spravama zakonom i pravilnikom propisanim i na kraju da pozove komisiju iz ministarstva koja će je pregledati, pa ako je propisno uređena, pustiti u javni saobraćaj. Sve je to bio dužan da uradi u roku od godine dana.

Međutim, to se odigralo mnogo ranije, što nije bio slučaj kod osnivanja drugih apoteka u Srbiji. Posle pet i po meseci od izdavanja dozvole i tri meseca posle zvaničnog uručenja, Okružno načelstvo iz Čačka je tražilo 13. decembra 1879. godine, na zahtev koncesionara, komisiju iz ministarstva za pregled novopostavljene i uređene apoteke. Na to traženje načelnik Ministarstva dr Vladan Đorđević je odredio komisiju 22. decembra, a rešenje o tome potpisao ministar:

»U komisiju za pregled apoteke u Karanovcu određuje se: Državni hemičar Dr Šams, Načelnik sreski u Karanovcu i sreski tam. lekar Dr Maksimović.
22/XII, 1879.

Ministar«

Ovo rešenje stiglo je u Čačak posle 12 dana, a 7 januara iduće 1880. je poslato srezu u Karanovac. Sada se samo čekalo na referenta za apotekarstvo, državnog hemičara dr Šamsa da dođe iz Beograda.

Međutim, do njegovog dolaska nije odmah došlo, nego tek posle šest meseci. Ovo nije bio prvi slučaj sa ovolikim zakašnjenjem, jer je jedini državni hemičar dr Šams bio preokupiran toksikološkim sudskim analizama na koje su sudovi čekali da bi mogli da ustanove krivice.

U drugim slučajevima čekanje komisije odnosno državnog hemičara je na drugi način bilo rešeno. Jednostavno je novim apotekama odnosno apotekarima bilo dozvoljeno da normalno rade i pre komisije, ali pod nadzorom okružne ili sreske sanitetske vlasti.

Da li je tako bilo dozvoljeno i apotekaru mr Dušanu Todoroviću u Karanovcu ili nije, o tome nemamo podataka.

Posle pomenutog roka komisija je došla, izvršila pregled apoteke i o tome napisala izveštaj na 35 stubaca, kako se onda pisalo.

Zbog retkosti i zanimljivosti donećemo nešto iz ovoga izveštaja:

»Rađeno 24ga, 25ga, 26ga, 27ga i 28 Jula 1880 god. u Apoteci Gospodina Dušana Teodorovića u Karanovcu«. Punih pet dana, za koje vreme su pregledane sve prostorije apoteke: oficina, materijalka, laboratorijum, podrum i tavan i sve što se u njima našlo. Svaki lek je po potrebi pregledan: makroskopski, hemijski i mikroskopski po metodama i visini ondašnje nauke.

Tokom rada komisija je konstatovala da neki lekovi i sirovine za lekove nedostaju i o tome se ovako izrazila na jednom mestu u izveštaju:

»Iz ovde pobrojane količine lekova vidi se da g. Todoroviću fali skoro četvrtina od svih lekova, koje propisuje uzakonjena farmakopeja. Od 808 lekova, koje bi morao imati po propisu uzakonjene farmakopeje fale mu 194.

Upravo nikako nemože opravdati to, da g. Todorović nema tako važne lekove, koje se baš u opasnosti života upotrebljavaju, kao: Extractum Secalis cornuti, i Antidotum Arsenici«.

Na drugom mestu u izveštaju je opet ovako napisano:

»Iz navedenog vidi se, da skoro svi farmasajtski preparati neodgovaraju propisu uzakonjene farmakopeje, a to kazuje, ili slabo praktično znanje u radu apotekarskom g. Todorovića, ili veliku njegovu lakomislenost«.

Posle ove primedbe sledovao je spisak preparata koji nisu odgovarali uzakonjenim uslovima farmakopeje, a na kraju izveštaja konačan zaključak o pregledu:

»M i š l j e n j e:

Da se Gospodinu Dušanu Todoroviću, Apotekaru u Karanovcu, nikako za sada ne može dozvoliti, da on otvori i drži javnu Apoteku u Karanovcu s'toga, što on određenu komisiju nije uverio, da je njegova Apoteka po svima pravilima i propisima uređena, i sa svima potrebama i lekovima snabdevena.

No, pošto mu usled dobivenog rešenja od Gospodina Ministra unutrašnjih dela od 17-og Septembra 1879. god. SN=3532, a shodno § 6 tome Nastavlenija za Apoteke i Apotekare još nije istekao rok od godinu dana za otvaranje njegove Apoteke a za stupanje u srbsko sažiteljstvo, što potpisati predlažu: da mu se taj rok produži za mesec dana, dakle do 17-ga Oktobra ove godine, s'tim, da on svoju Apoteku po svima pravilima i propisima uređuje i sa svima potrebama i lekovima snabdeva, i da za to vreme postaje srbski građanin.

Ako on sve to do određenog roka učinio ne bude, onda potpisati smatraju za njihovu dužnost predložiti: Da se g. Todoroviću oduzme koncesija za držanje Apoteke sasvim, a to ne samo za Karanovac, no za celu Srbiju.

28ga Jula 1880 godine
U Karanovcu

Državni hemik,
Dr. Ferdo Šams
Sreski lekar
Dr. Jovan Maksimović
Sreski pisar
B. Marković«

Kao što se vidi, komisija je stroga i pretila da sasvim isključi apotekara iz prava i na drugo mesto u Srbiji, zbog ovakve lakomislenosti oko uređenja apoteke.

Na sličan postupak zbog neozbiljnosti uređenja apoteke nismo naišli, osim na slučaj mr P a v l a N o v a k o v i ć a koji je posle dobivene dozvo-

le za apoteku u Velikom Gradištu uređivao apoteku 1873, 1874, 1875. i posle više produžavanja rokova za uređenje, a na kraju je izgubio pravo na koncesiju za to mesto.

Ovako negativan izveštaj iz Karanovca stigao je u Beograd posle deset dana, 9. avgusta, a kroz tri dana, 12. avgusta, načelnik saniteta je, saglasan sa odlukom komisije, napisao:

»Pisati Načelstvu Čačanskom da G. Ministar usvaja potpuno mišljenje revizione komisije koje se nalazi na kraju priloženog izveštaja.
12/8, 1880

Dr Vladan«

Prilikom podnošenja izveštaja o ovom pregledu državni hemičar dr Šams je podneo i svoj putni izveštaj o isplati. Radi dokumentacije donosimo ga u celosti:

»P r i z n a n i c a

Na sto trideset i osam dinara i osamdeset i osam para dinarskih, koje sam primio od Gospodina Dušana Teodorovića, za pregled njegove apoteke u Karanovcu, koji sam shodno rešenju Gospodina Ministra unutrašnjih dela od 28ga Dekembra 1879 god SN=4645 i to 1. Od Beograda do Karanovca 29 sahata, sahat po 3 dinara i 37 para dinarskih, čini 97 din. 73 par.
2. Za probavljeno vreme od 22gog Jula zaključno do 29ga isključno svega 8 dana, na dan po 5 dinara i pet para dinarskih, čini 40 din. 40 p.

Svega 138 din. 13 p.

Prinova na 3 dukata:

Rini svega 138 din 75 pa
88 pa

28ga Jula 1880 god.
t. j. 138 din. 88 para din.
U Beogradu.

Državni Hemik

Dr. F. Šams

Da vidimo šta je s nedovršenom apotekom učinio apotekar kome je izrečen strašni sud — da će pored Karanovca, ako ne uredi apoteku, izgubiti sva prava u pogledu osnivanja apoteke u Srbiji.

Tako uplašen ozbiljno se dao na posao da bi se spasao teške presude komisije. Najzad je u zakonskom roku uspeo da ispravi velike nedostatke u apoteci i telegramom tražio novu komisiju iz Ministarstva. Ali i ona nije brzo stigla, kao ni ona prva, jer su isti razlozi sprečavali dr Šamsa da dođe.

Da bi se ipak ovo aktuelno pitanje što pre okončalo, Ministarstvo je imenovalo drugog stručnjaka apotekara mesto dr Šamsa, i to sa terena bliskog Karanovcu, apotekara iz Kruševca mr Dragoslava Kedrovića, iako nije bio državni, ali je kao stručnjak bio na lepom glasu.

No, ni ova komisija se nije brzo sastala, nego tek posle šest meseci, na dan 11. marta iduće, 1881. g. i provela na pregledu od 11. do 16. marta, posle čega je i ona podnela svoj izveštaj. Ovaj izveštaj donosimo samo u kratkom izvodu, jer on ima 40 stubaca. Ona je pregledala 868 lekova i sirovina za lekove i sve ostalo što je našla za shodno, pa je na kraju donela odluku koju citiramo:

»Prema izvršenom pregledu koji je napred opisan izlazi ovakav Rezultat:

Da je G. Dušan Todorović svoju Apoteku prema zakonu za Apoteke i Apotekare, kako sa propisanim lekovima, tako i sa dovoljnom količinom istih, a tako i nužnim priborom i naučnim sredstvima snabdeo; i pošto je još dva ormana za Apoteku, i nužne knjige Apotekarske naručio; to je komisija svoga mnjenja: Da se Apoteka za javnu prizna.

16 marta 1881. godine
U Karanovcu

Članovi komisije
Apotekar D. Kedrović
J. Suvočešmaković
načel. Sreski
Dr Đ. Degaropulović«

Posle teških i uzbudljivih dana za apotekara i komisiju, apoteka je najzad puštena u javni saobraćaj 16. marta 1881. godine, što je značilo tačno posle 22 meseca od datuma kada je odbor opštine u Karanovcu odlučio da se osnuje apoteka u gradu.

Iz izveštaja nismo videli da je apotekar stupio u srpsko podanstvo, što mu je posebno iz Ministarstva bilo zamereno. Da bi i to ispunio i bio miran, kako bi mogao spokojno da razvija rad u apoteci, on je uskoro i to poslednje učinio. S jeseni iste 1881. g. on je prešao u podanstvo. Dokument o tome glasi:

»Ministarstvo unutrašnjih dela
P. N=12.959
6og Oktobra 1881 godine
U Beogradu

C o p i a e

S v e d o č a n s t v o

Dušanu Todoroviću

apotekaru iz Karanovca rodom iz Komloša u Austro—Ugarskoj podaniku iste države koji je bio pod srpskom zaštitom i kao srpski zaštitnik položio je shodno zakonu od 20og Januarja 1860 godine BN=171 zakletvu na srpsko podanstvo.

Ministar unutrašnjih dela izdaje svedočanstvo da se on 20og Septembra 1881 godine t. j. od dana položene zakletve, smatra za prirođenog žitelja srpskog.

Sravnio Pr. M. (nečitko)

Ministar unutr. dela
M. Garašanić«

Posle ovog dokumenta apotekar Todorović je tražio da mu se ozvaniči da mu je posle podanstva apoteka postala javna, što je dobio.

Rad ove apoteke smo pratili kroz arhivsku građu do kraja XIX veka, ali zbog malog štamparskog prostora na ovom mestu ne možemo iznositi (to ostavljamo za monografiju »Farmacija u Karanovcu — Kraljevu u XIX veku«). Njen rad se manifestovao kroz snabdevanje lekovima širokih narodnih slojeva, među koje su spadali i razni fondovi, kojima je izdavala lekove besplatno — na kredit.

Da nije bilo čestih administrativnih dodira s vlastima prilikom ispostavljanja računa za izdate lekove, teško bi bilo ma šta uopšte o apotekama govoriti. To su bili najčešći dodiri koji su ostavili traga u arhivskoj građi.

Izvori i literatura

1. Ministarstvo unutrašnjih dela, Sanitetsko odeljenje SF. II. R. 31, 1881. god.: — 2. Isto, SF, XI D. R. 564, 1886. god.: — 3. Isto, D/428, 1892. god.; — 4. Miličević M. D.: Kneževina Srbija. Beograd, 1876; — 5. Marjanović V.: Farmacija u Šapcu u XIX veku. Sabac, 1966; — 6. Marjanović V.: Farmacija u Požarevcu u XIX veku. Požarevac, 1967; — 7. Marjanović V.: Farmacija u Srbiji u XIX veku. Beograd, 1965.

FOUNDATION OF THE PHARMACY IN KARANOVAC (KRALJEVO) IN 1881

Vojislav MARJANOVIĆ

The paper presents us the short history of the district town Karanovac in the XIXth century, its economical statement expressed by the number of merchants' and craftsmen' shops in 1879. At that time, the question had been raised concerning the foundation of the first pharmacy by pharmacist Dušan Todorović and by 15 community board members. On 20th of September, 1879, Dušan Todorović got the permission from the Ministry of internal affairs. There, he showed 500 ducats necessary for foundation of the pharmacy, and promised to organize it in the period of one year and to take Serbian citizenship. After the pharmacy had been prepared for work, on Todorović personal request, a Commission was formed on the 28th of July, 1880 to inspect the ready pharmacy. The commission headed by dr Sams found it disorderly, and Todorović was ordered to correct all defects for one month. The second commission headed by Dragoslav Kedrović, pharmacist from Kruševac, inspected the pharmacy on the 11th, 12th, 13th, 14th, 15th and 16th of March, 1881, declared it public and opened it for people. So, 22 months after community decision the pharmacy was founded in Karanovac.

FELJTON

STRADANJE ITALIJANA I ŠPANJOLACA OD KUGE U NOVOJ BARCELONI — ZRENJANINU, 1738. GODINE

Dragoljub D. ČOLIC

Ovo saopštenje ima i karakter male rasprave radi konačnog rasčišćavanja stvari o tome kako su, pre oko 235 godina, nestali italijanski i španjolski naseljenici koje je, posle odlaska Turaka iz Banata, austrijska vlada ovde kolonizirala. Namera je, naime, da se ukaže na sudbinu ovih naseljenika, budući da se u niza eminentnih istoričara Banata kroz čitavo proteklo istorijsko razdoblje ponavlja možda pogrešno i netačno tvrđenje da su ovi naseljenici bili žrtve nezdrave klime i malarije, dok su verovatno stradali od epidemije kuge koja je u Vojvodini vladala 1738—1740. godine.

U toku proteklih vekova, u raznim vremenskim razdobljima, kuga je više puta pustošila naše krajeve.

Ovde ćemo se osvrnuti na period od 1737. do 1740. godine, kada je ova strahovita bolest harala u nizu gradova i sela Vojvodine, a posebno u današnjem Zrenjaninu koji je u to vreme nosio i ime Nova Barcelona, čije je kako starosedelačko tako i sa zapada i juga Evrope novonaseljeno stanovništvo u tom periodu bilo zahvaćeno kugom i skoro istrebljeno.

Naseljavanje u prvim decenijama posle Turaka

Posle odlaska Turaka 1717. godine ceo Banat bio je najvećim delom naseljena pustara i močvaran predeo. U to vreme u ovom malaričnom kraju zadržali su se kao retki stanovnici jedino Srbi koji su kao starosedeooci bili naviknuti na nezdravu klimu Banata.

Tadašnji austrijski car Karlo VI stavio je u zadatak generalu Klaudiju Florimundu Mercy-u da sprovede političku, ekonomsku i kulturnu obnovu ovih krajeva. Grof Mercy je u tom smislu smesta razvio veliku aktivnost, a kratko vreme posle toga vide se i rezultati njegovog napora.

Nekadašnji Veliki Bečkerek, današnji Zrenjanin, imao je prema popisu koji je izvršen 1717. godine, dakle neposredno posle odlaska Turaka, samo stotinu naseljenih domova sa 787 stanovnika. No, samo nakon šest godina naseljeno je ovde oko 100 porodica iz Nemačke, a odmah posle